

DEFENSOR LEGIS 3/2002

Pääkirjoitus

OIKEUDENKÄYNNIN JÄRJESTELMÄ: YHTEISTYÖTÄ OIKEUSTURVAN TOTEUTTAMISEKSI

(Unser Prozeßsystem: Zusammenarbeit für Rechtsschutz)

Prosessi eli oikeudenkäynti on lailla järjestetty menettely, jonka tarkoituksena on oikeussuojan antaminen. Prosessi on siis olemassa aineellisen oikeuden vuoksi – ei päinvastoin.

Prosessi on väline, jolla oikeudenhoidon palvelusektorilla tuotetaan tuomio-nimisiä tuotteita. Uudet menettelylait ovat sinänsä hyvä työkalu, mutta käyttöohjeet kaipaavat hieman trimmaamista.

Uudistunut oikeudenkäyntimenettely ali- ja ylioikeudessa on mullistanut asianajajienkin työtavat ja toimintaympäristön. Aiempi usein ammatillisesti varsin antoisa vapaamuotoinen seurustelu juttujen esiin huutamista kärjäätaloissa odoteltaessa on lakannut. Sen sijaan muinoin puuttunut läheinen oikeudenkäynnillinen yhteistyö tuomarien, syyttäjien ja asianajajien välillä on nykyisin arkipäivää. Ensin mainittua ilmiötä voi hieman kaihoisana muistella. Jälkimmäisen muutoksen on voinut ottaa tyytyväisyydellä vastaan. Oletan, että tästä asiasta eli yhteistyöstä vallitsee melkoinen yksimielisyys tuomareiden, syyttäjien ja asianajajien välillä. Kirjoittaessani asianajajista tarkoitan samalla julkisia oikeusavustajia, joista enin osa on myös asianajajia.

Prosessin asianmukainen läpivieminen edellyttää, että sen osapuolina olevat tahot tunnistavat ja noudattavat käsikirjoitusta sekä ymmärtävät ja hyväksyvät kunkin osapuolen tehtävät, rooliensa. Se voi olla vaikeata, jos tuomareiden, syyttäjien ja asianajajien välillä ei ole jatkuvaa vuoropuhelua; niin yksittäisten juttujen puitteissa kuin yleisellä tasolla. Juttulogiikan hioutuminen sujuvaksi edistää oikeudenkäynnin tehokkuutta ja säästää kuluja.

Usein puhutaan tuomioistuinlaitoksesta, kun tosiasiallisesti tarkoitetaan oikeudenkäynnin laitosta, järjestelmää. Tuomari on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin oikeussuojan toteuttamisen ja saatavuuden systeemissä yksi toimija. Muita toimijoita on riita-asiaain prosessissa asianajajalaitos sekä rikosasiain prosessissa syyttäjä- ja asianajajalaitos. Kaikki ne yhdessä - mutta toisistaan riippumattomina - muodostavat oikeusturvan toteutumisen takeena olevan oikeudenkäyntijärjestelmän.

Tämä oikeudenkäyntilaitoksen kolmijako-oppi alkaa vähitellen olla – joskaan ei vielä tieteiskirjallisuudessa – mutta käytännön prosessitoiminnassa tunnistettu ja hyväksytty. Useasti oli toisin ennen oikeudenkäyntijärjestelmän uudistamista. Siis vain vajaa 10 vuotta taaksepäin.

Oikeudenkäyntejä hoitavalle asianajajalle on hyödyllistä – sanoisin melkein välttämätöntä – että hänellä olisi omakohtaista kokemusta tuomarin tai ylioikeuksien esittelijän taikka syyttäjän tehtävistä.

Yhtä lailla olisi järjestelmän kokonaisuudelle eduksi, jos tuomareilla ja syyttäjillä olisi kokemusta asianajotoiminnasta.

Ajateltaessa mitä tahansa ja minkä alan tahansa prosessijärjestelmää, sen hallitseminen, ohjaaminen ja säätely on vaikeaa, jos prosessista osataan ja tunnetaan vain osa, mutta ei kokonaisuutta.

Edellä sanottuun – eli peräänkuuluttamaani oikeudenkäynnin toimijoiden moni-ilmeisyyteen - nähden on kaksi huolestuttavaa kehityssuuntaa.

Ensimmäinen on se, että auskultointipaikkoja suunnitellaan vähennettäväksi tuntuvasti. Ne olisivat ensisijaisesti tarkoitettu vain niille lakimiehille, jotka aikovat tuomarin tehtäviin. On selvä heikennys, jos asianajajilta tulee jatkossa puuttumaan tuomioistuinkokemus.

Toiseksi tuomarikoulutukseen suunniteltu putkimalli johtaisi ilmeisesti siihen, että tuomarin ura sulkeutuisi. Tämä kehitys olisi vastakkainen avoimuutta korostavalle linjalle, jossa tavoitteena on tuomarikunnan taustan ja kokemuksen riittävän laajuuden ja monipuolisuuden turvaaminen.

Matti Manner